

Juhász Dezső

Esse fia

Egy középmagyar perszöveg értelmezéséhez

Abstract

The present paper discusses the levels and the difficulties of interpretation in Old Hungarian texts and then it illustrates some methodological aspects – the problem of interpretation in particular – on a script of a trial that took place in Transdanubia in 1626. The trial text in question appears in an excellent critical edition which can be studied as a letter-perfect transcription with sidenotes and a table of contents. However, one of the explaining footnotes is supposedly incorrect – it interprets the syntagma of a cursing *esse fia* as 'son of a beast, evil soul'. Nevertheless, the actual context shows that the notary quotes this as a blasphemy. If we consider the first word of the syntagma as a variation of the Biblical personal name *Jesse*, it is obvious that the cursing person refers to the family tree of Jesus. Jesse was the father of King David, which means that this exact mentioning of an ancestor of The Saviour can certainly be categorized as a blasphemy. The family tree of Jesus is often the topic of visual and applied arts. One of these is a carved church altar named *Jesse-altar*.

Keywords: levels of interpretation in old texts, blasphemous curses, trial texts from the Middle Hungarian era, presence of the biblical personal name *Jesse* in profanity.

1 A dolgozat tárgyáról

A régi magyar szövegek feltárása, elemzésre való előkészítése mind a tudományos kutatás, mind az egyetemi oktatás, mind a tudományos ismeretterjesztés számára fontos művelet. Nem ritkán több tudományág kutatóinak együttműködése is szükséges ahhoz, hogy korrekten el tudjunk olvasni egy kéziratot (már az átbetűzés stádiumában is), a betűsorokhoz hangzó formát tudjunk rendelni, majd a fonológiai, morfológiai, lexikai szegmentálás után a különböző nyelvi szintekhez tartozó egységeket a korhoz és a kontextushoz illő jelentésekkel lássuk el. (A nyelvemlékek interpretációs szintjeiről l. Juhász 2016.) A régi írások megfejtése, a régi betűk azonosítása, transliterálása, esetleg személyhez kötése, bizonyos szöveghelyek értelmezése a korai idők szövegeinek olvasásában jártas levéltárosok, kodikológusok, filológusok közreműködését feltételezi, és gyakran komoly apparátussal felszerelt kritikai kiadásokhoz vezet. Nagy segítség tehát még a történeti nyelvészettel foglalkozó kutatóknak, oktatóknak is, ha már „konyhakészen” – azaz nyelvészeti elemzésre könnyen felhasználható formában – kap meg egy oklevelet, kódexet, misszilizist, perszöveget, vallási vagy szépirodalmi alkotást.

Az egyik legizgalmasabb, ugyanakkor legnehezebb feladat, amely már elkezdődhet a kritikai kiadás fázisában is – pl. lábjegyzetek formájában –, az egyes szavak, kifejezések, frazeológiai egységek értelmezése. Mivel a megoldás kulcsa sokszor a nyelven kívüli valóság ismeretében

van, ezért a nyelvtörténész igyekszik minél több, a szöveggel egykorú történelmi, kultúrtörténeti, néprajzi, irodalomtörténeti, vallástörténeti stb. ismeretre szert tenni, illetőleg ezen szakterületek művelőinek segítségét kérni.

Jómagam az egyetemi oktatásban gyakran foglalkozom olyan régi szövegekkel is, amelyek – pl. szakszemináriumi, speciálkollégiumi keretben – az ismertebb ómagyar nyelvemlékek után kitérítik a nyelvi horizontot: időben, műfajilag, szociális és kulturális vonatkozások, illetve a területiség szempontjának erősebb bevonásával. Eközben jó alkalom nyílik a nyelvi norma, a nyelvi tudatosság fejlődésének jeleit is kitapintani. Az egyik ilyen mintaszövegem egy 17. század első feléből származó úriszéki perszöveg (annak néhány oldala), amely egy lövöldözéssel is bonyolított verekedés történetét és a hozzá kapcsolódó jogi eljárást foglalja magában. Nem könnyű olvasmány, de a nyelvi szövet felfejtése – a kulturális szálak bogozgatásával együtt – rendkívül tanulságos. Ebből a szövegből emelek ki néhány elemzendő példát, különös tekintettel a szövegértelmezésre, az olvasót továbbgondolkodásra is serkentve.

2 A forrásról és a választott szöveg „műfajáról”, nyelvezetéről

A vizsgált perszöveg a Pannonhalmi Főapátság levéltárában található, sok hasonló társával együtt, jelzete a 20. század közepén: Bencés főapátság rendi levéltára, Pannonhalma. „Naplók” O. sorozat, a/5. kötet (választott mintánk a 36–41. lapon található). Szerencsére rendelkezésünkre áll a dokumentum kiváló kritikai kiadása egy nagyszabású, 1000 oldalt meghaladó gyűjteményben, melynek címe: *Úriszék. XVI–XVII. századi perszövegek* (a továbbiakban: *Úriszék*). A pannonhalmi bencés főapátságnak a 17. században komoly jövedelmet biztosító birtokai voltak (felsorolásukat l. *Úriszék* 313–315), melyeknek földesúri jogait a főapát vagy annak megbízottja, a főapáti kormányzó gyakorolta. A főapátnak, akárcsak a világi földesuraknak, jogában állt pereket indítani, ill. lefolytatni a birtokain élő jobbágyok vélt vagy valós jogsértéseivel kapcsolatban. Ebben az időben a változó hadi helyzet miatt a pereket nem Pannonhalmán, hanem a közeli, biztonságosabb körülményeket kínáló Győrben bonyolították le. Ezek közül válogat egy fejezetre valót az *Úriszék* kötete. Az általunk kiválasztott per a 167. sorszámmal viseli, az eljárást 1626. október 8-án Győrben folytatták le. Minden szöveggözlést egy tartalmi kivonat, regeszta előz meg, amely segít eligazodni az olykor bonyolult eseménysor lényegét illetően. Érdemes idézni ügyünk összefoglalóját (l. *Úriszék* 328):

Csanaki jobbágyot perbe fognak, hogy éjjeli időben lövöldözött, az őt csendre intő bíróra támadt, azt egy hozzácsatlakozó társával együtt verte, szidalmazta, s ezzel az úr jogát és személyét sértette. Ilyen címen a két jobbágyot fejenként 12 forint bírságra el is ítélik. Mivel azonban a tanúvallomásokból a bíróság megállapítja, hogy a csendháborításra és verekedésre a bíró adott okot erőszakos fellépésével, azért őt, mint a falu vezetőjét, aki a rendért felelős, kétszeres bírságon – 24 forinton –, két segítőjét pedig fejenként 12 forinton marasztalják el. A bírság kétharmada a földesúr, egyharmada az előbb elmarasztalt jobbágyoké.

Ezután következik a perszöveg betűhű közlése, különböző típusú lábjegyzetekkel ellátva. A szöveg műfaja perjegyzőkönyv, amelyet komoly jogi és latin szaknyelvi tudással rendelkező jegyző rögzített (a neve sajnos nem maradt fenn). A betűhű közlés és a filológiai apparátus megfelel a több tudományt is kiszolgáló kritikai kiadás igényeinek. Ezt a magas szintű tudást az garantálta, hogy a szövegek kiadását egy szakértői közösség végezte, amelynek tagjai között ott voltak a 20. század közepének legjobb történészei (pl. a Mályusz Elemér-féle településtörténeti iskolához is sorolható Ila Bálint és Bakács István), és a nyelvész professzor Pais Dezső

Juhász Dezső:
Esse fia. Egy középmagyar perszöveg értelmezéséhez
Argumentum 17 (2021), 774-781
 Debreceni Egyetemi Kiadó
 DOI: 10.34103/ARGUMENTUM/2021/40

egyik kiváló tanítványa, egyetemi tanszéki munkatársa, Szabó Dénes.¹ Nyilván elsősorban Szabó Dénes feladata volt a nyelvi, nyelvtörténeti jellegű lábjegyzetek elkészítése, gondozása, amelybe beletartozott az adott szöveg helyesírástörténeti jellemzésétől kezdve az archaikus vagy speciális kifejezések értelmezéséig sok minden, miközben a szakértők egymás részfeladatait is lektorálhatták. Az *a)* és *b)* lábjegyzet például számba veszi a mellékjeles betűket, azok variánsait, a 3. pedig a talányos *esse fia* szószerkezetet értelmezi (erről részletesebben lásd lejjebb). A ritkább településnevek azonosítása ugyancsak zömmel a lábjegyzetekben történik; ilyen pl. a 6. számú, amely a Győr (később Veszprém) megyei Malomsok falut identifikálja. A regesztában és a perszövegben többször felbukkanó Csanak falu azonosítása azonban – vára-kozáunkkal szemben – nem lábjegyzetben történik, hanem a pannonhalmi uradalom birtokait is felsoroló fejezeti előszóban (313. lap). Itt derül ki, hogy a két közeli Csanak közül Ménfőcsanakról, nem pedig Rábacsanakról van szó.²

Számos jegyzet értelmez latin kifejezéseket, mondatokat, mondatrészleteket, ugyanis a perszövegek hemzsegnak a latinizmusoktól, főleg jogi szakszavaktól. A szövegekben és a filológiai apparátusban előforduló gyakori rövidítéseket pedig külön szószedet listázza (57. lap). A perszövegek nyitása, zárása és jellegzetes fordulópontjainak felvezetése szinte mindig latinul történik, tehát a jegyzőkönyvek a permanens kétnyelvűség állapotában vannak. Ugyanakkor számos példa van az ún. transzlingválásra is, amikor mondat közben vált a jegyző nyelvet. Íme néhány példa:

Pro eodem reverendissimo domino ut A et tanquam domino terrestri Jacobus Barthalyos cum nostris et proponit in hunc modum: Hogy mikeppen ez ielen valo 1626. eztendőben, Szent Mihaly archangyal inepé nap táyaban, ... (328)

In personis I constitutus eorundem procurator Nicolaus Kaldy kery alazatosan az urat... (329)

Idem procurator, qui supra, dicit: Hogy ennek az postulationak semmi hele nem lehet; oka az, hogy... (329)

Pro I procurator idem, qui supra, solenniter protestando et humillime azon, hogy wk az eő földes vrokkal nem akarnak pörlenj (329)

A tömény latin szakszóhasználatra és a transzlingválásra egyaránt szép példa az alábbi:

Miuelhogy penigh nem tagadgyak modo qualificativo az actioban denotaltatot factumot, kiwantatik, hogy az w fassioiok szerent conuicaltassanak, mert nemo sibi satis, neque iudex esse potest.³ Ha mit az biro vetet ... (330)

A szöveg megértését a konkrét történelmi eseményekre utaló lábjegyzetek is segítik, pl. a következő részlethez kapcsolódóan:

[A bíró] Intette es tisztj vtan vgian keszeritetteis, hogy megh szwnnyek az löuöldözesteöl, mert annakülis az szeghenj kössegh illjen feöl haborodot időben elegh felelemben es röttegesben vagyon, nem tudwan mire

¹ Szabó Dénes a 20. század 40-es, 50-es éveinek ismert nyelvtörténésze, nevéhez fűződik többek között az Apor-kódex és a Guary-kódex faksimile-kiadása a Codices Hungarici sorozatban, valamint a Magyar nyelvemlékek c. egyetemi tankönyv az Egyetemi Magyar Nyelvészeti Füzetek sorozatban. Ígéretes pályája akkor tört ketté, amikor az 1956-os forradalomban való szerepvállalása miatt elbocsátották az egyetemi állásából.

² Vö. a következő perszövegben már jelzős szerkezetben előforduló falunévvvel is: 1619: possessionis *Menffeő Chanak* (317).

³ Az ide fűzött lábjegyzet: „Mert senki (egyedül) nem elegendő bizonyíték a maga számára, sem bíró nem lehet a maga ügyében.”

velnj okat az sok löuöldözesnek. Ezen kiuölis penigh nem szabad az holdult falukon olljan idő tajban löuöldöznj. (328)

A „szegény község ilyen fölháborodott időben elég félelemben és röttegésben vagon” szövegrész utalhatna általában a hódoltság mindennapi megpróbáltatásaira, a török portyázásaira, sanyargatásaira, de az ide csatlakozó 2. sz. lábjegyzet pontosítja az ismereteinket: „Bethlen Gábor harmadik hadjárata ez időben zajlott le.” Megérdemelne egy további, immár nyelvi jellegű lábjegyzetet a *holdult falukon* szószerkezet is, mivel tapasztalataim szerint az egyetemi hallgatók nemigen értik, hogy miről van szó: leginkább az éjszakába csúszó események miatt a *hold* ’égitest’ szóra asszociálnak. Pedig egy hiperkorrekciót és egy nyelvjárási ejtést egyszerre mutató ejtészváltozattal van dolgunk: a *hódolt* igenév első szótagjába egy másodlagos *l* került (l. pl. *Miskolc, hold, szolda*), időtartamcserét is okozva, a második szótagban pedig zártabb ejtést rögzített az írnok.

3 Egy problematikus szöveghely értelmezése

A perjegyzőkönyv első szakaszában már olyan mondatok is felbukkannak, amelyek a verekedők szájából hangoznak el, és meglehetősen kendőzetlenséggel adják vissza a tettelegességet kísérő verbális agressziót. Íme:

Mely zaýgas es vonakozas közben erkezet Kosa Janosis, vgjan azon faluban lakozo w Na[gysá]ga jobbagia. Azis hasomlo keppen es nem kisseb vakmerőseggel tamadot az birora es az Sz. Lelek Isten ellen valo karomkodo szitokkal megh szidwan es mondwan: Vagy biro, vagy nem biro, de ezt esse fia, ell nem vonszod. (328–329)

A kritikai kiadás szerkesztői – igen helyesen – kísérletet tesznek e szövegrészlet kritikus szó szerkezetére, az *esse fia* értelmezésére. Az ehhez fűzött 3. számú lábjegyzet a következő: „Beste fia, beste lélek”. Vagyis különösebb aggodalom nélkül kötik össze az *esse* szóalakot a ’bestia’ jelentésű *besté*-vel. Ebbéli döntésüket támogathatta a perszöveg egy másik helye, ahol hasonló szöveghelyzetben maga a *bestye* szó is előkerül:

[A bíró] wñön magha az bor ital közben feöl vgordwan es az I-nak eggykere, Gergelre rohanwan, ragatta megh az puskajat mondwan es köwetwen szohwan: Ad ide bestie lelek kuruafej az puskat, mert ebből soha többször nem löwsz. (330)

A bíró tehát ezen a helyen a megtámadott személyt *bestye lélek*-nek és *kurvafej*-nek titulálta. Az, hogy a *best(y)e* szó nem lehetett ritka a korabeli szitkozódásokban, egy közeli kiserégió, Gömör megye káromkodásgyűjteménye is igazolja. Íme két példa:

Hogy Csík Gergely Úr a Mészáros Inast meg verte és hogy mondotta nékie: Beste Lélek, Kura Fia, miért viszed el a pincze kulcsát (1728: Rimaszombat; Zsupos 1: 177)

No várj beste lélek Kurafia jól hallom, hogy káromkodol, ezt el ne tagad, mert bizony be adlak (1765: Kövi; Zsupos 1: 177).

További hasonló adatok szinte az ország minden vidékéről gyűjthetők, idézhetők lennének. Elég, ha itt utalok az Erdélyi magyar szótörténeti tár lenyűgöző gyűjteményére, amely Szabó T. Attila jóvoltából több mint négy apróbetűs hasábon keresztül sorolja a *beste* ~ *bestye* előfordulásait, főnévként és melléknévként egyaránt (SzT. 1: 824–826). A régi erdélyi nyelv állatokra

is alkalmazta ezt a szót, de messze kiugró mennyiségben emberre, szitkozódásként. (Érdemes még figyelembe venni a *bestyéz*, *bestyekurváz* igei származékokat is ugyanitt.)

Ezek után meglepőnek tűnhet, hogy a fentebb idézett *esse fia* szerkezetet mégis önálló magyarázattal kívánom ellátni. Az első figyelemre méltó körülmény az adat szövegtörzse. A jegyzőkönyvet vezető scriptor ugyanis az *Szent Lélek Isten ellen való káromkodó szitokkal megszidván* „felvezetéssel” minősíti az adott mondatot. Ez tehát az adott helyen elkülönül az átlagos szitkozódásoktól, azaz istenkáromlás, blaszfémia! Hogyan lehetséges ez? Véleményem szerint úgy, hogy az *esse fia* szószerkezetben az adott helyen nem a *best(y)e* szót kell keresnünk, hanem a bibliai *Jesse* nevet, ill. annak alakváltozatát.⁴ A bibliai nevek tengerében a *Jessé*-nek Jézus családfája bemutatásában van kiemelt szerepe. (A régi magyar bibliákban egységes volt az írásmódja, később a modernizált kiadások egy része áttér az *Isai* ~ *Izáj* változatra.)

Az első középkori kéziratos bibliafordításunkban, az ún. Huszita bibliában, azon belül is az 1466-ban másolt Müncheni kódexben találkozunk először a *Jessé*-vel:

8ra: *Obeth ke·zule Ieffet Ieffe ke·zule dauid kiralt.* A latin megfelelő: *Obed autem genuit Iesse. Iesse autem genuit David regem.* (MüchK. 95) A magyar szövegrészlet olvasata: *Obét kedég szülé Jëssét, Jëssé kedég szülé Dávid királt.* (MüchK. Olv. 45)

A Máté-evangélium után Lukács evangélistánál is előkerül Jézus leszármazása:

57vb: *k. v. Dauide (32) k. v. Ieffeie, k. v. Obethe.* A latin megfelelő: *qui fuit David, (32) qui fuit Iesse, qui fuit Obed.* (MüchK. 250). A magyar szövegrészlet olvasata: *ki volt Dávidé, (32) ki volt Jësséjé, ki volt Obété* (MüchK. Olv. 119).

A kéziratos középkori kódexek közül még a Jordánszkyból idézek részleteket:

Jesus Criftus dauid ffyanak zyletetynek ken”ve. [...] Obettól⁵ kedeg len yeffe, Jeffetwl len dauid kyral (JordK. 356). – *ky vala dauid, ky vala yeffe, ky vala obeth* (529).

A Jordánszky-kódex már az Apostolok cselekedetei fejezetet is tartalmazza, ahol a *Jesse* név új kontextusban kerül elő: az Úr választottjaként beszél Dávid királyról, Jesse fiáról:

Meg leltem dauidot, yeffenek ffyat, en zywem zerent valo embert (753)

Első nyomtatott bibliáink közül a Sylvester János-féle Újtestamentum-fordításból⁶ (1541) és a Károli Gáspár-féle Vizsolyi bibliából (1590) idézek adatokat.

Obed kediglen(n) nemze Jeffet. Jeffe kediglen(n) nemze Daidid kiralt (Sylvester 2b), *Meg találám az Daididot / az Jeffenek fiat / az en szüem szerint valo firfiat* (183a). *Efaias ezt mong’a. Az Jeffenek g’ükere lisen / és az ki fel támad hog’ az pogán nípeken(n) vralkog’ik* (Sylvester: Szt. Pál levele a rómaiakhoz, 20).

A Károli-bibliából a következő adatokat idézem:

Obed nemzé Ieffet. Ieffe nemzé Daidid királt. (ÚT. 1a). *Viszontag az Efaiás azt mondgya: lészen az Ieffenek gyökere és az ki fél kellyen hogy parantfoljon az pogányoknac* (KárBibl. 2:146v, Szt. Pál levele a rómaiakhoz).

⁴ Kéziratom lektora szerint: „A példából ítélve az is a ’Jesse fia’ értelmezés mellett szólhat, hogy a *bestye* (*lélek*) mindegyik idézett esetben a *kura fia* szerkezettel együtt fordul elő, az *esse fia* viszont nem.”

⁵ A *-tól* rag *ő*-je alsó és felső melléjjellel van ellátva.

⁶ A régi nyomtatvány gót betűit és néhány melléjjeles betűt modernizált betűvel adok vissza.

4 Összefoglalás és néhány következtetés

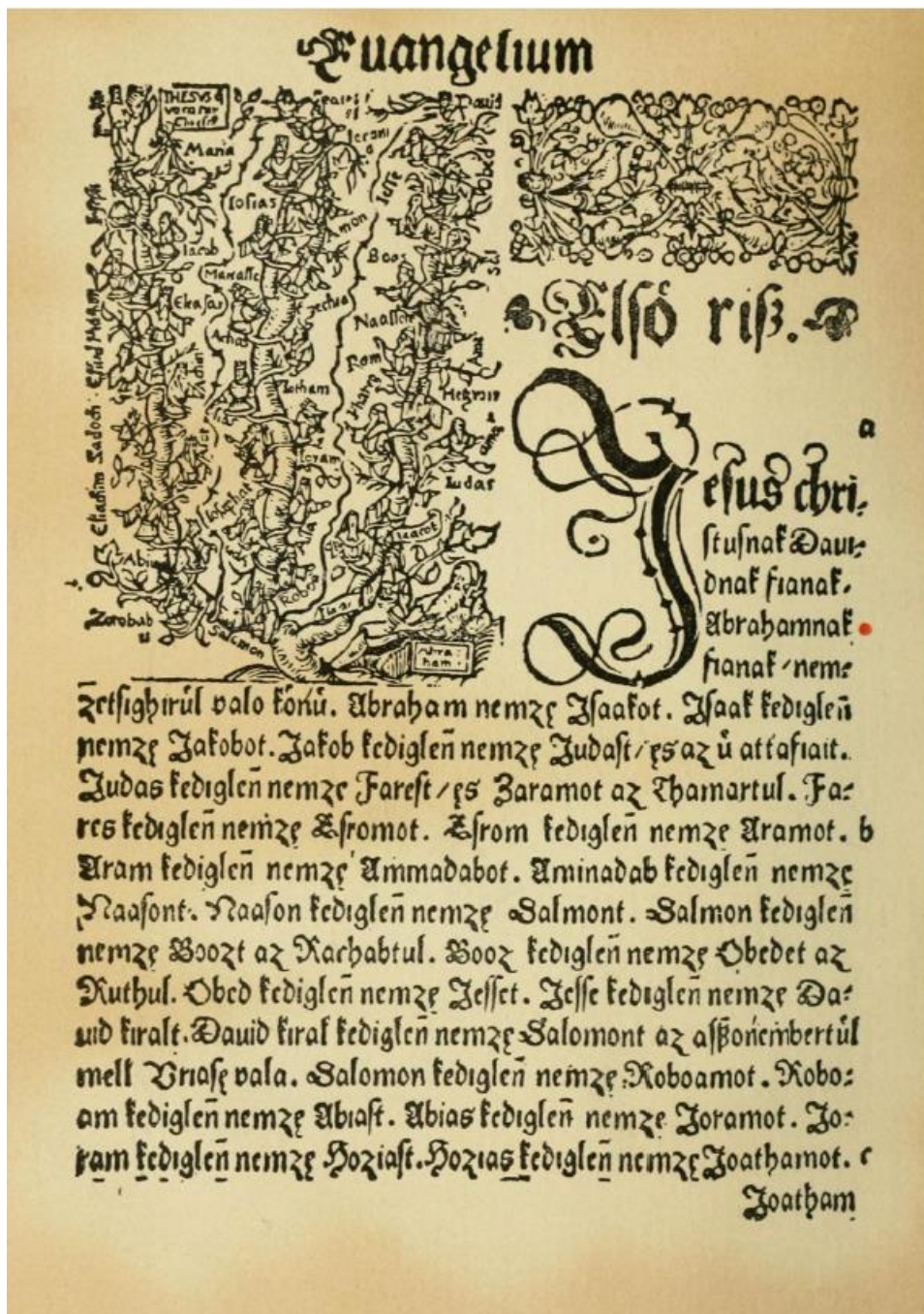
Középmagyar nyelvtörténeti szövegeink a mához való közelség okán, általános elvárásunk szerint könnyebben megérthetőek, feldolgozhatóak, mint az ómagyar előzményeik. Ez azonban csak nagyvonalakban van így. A latinitás erős jelenléte, a perszövegek számos szak- és élőnyelvi fordulata egyedi filológiai utánjárást kíván. Néhány példa bemutatása után tüzetesebb vizsgálatnak vettem alá az *esse fia* szövegrészletet, amely a perjegyzőkönyv írnoka szerint az *Szent Lélek Isten ellen való káromkodó szitokként* hangzik el egy dulakodás során. Jóllehet a perszöveg kritikai kiadásán munkálkodók e helyen a ’beste lélek’ értelmezést adják, nagy valószínűséggel Jézus családfájára utalt a káromkodó.

A *Jesse* > *Esse* típusú hangváltozás nem gyakori, de nem is példátlan. A szó eleji *j* eltűnése vagy megjelenése, illetőleg a *j*- ~ /zéró/ alternáció – akár más spiránsok változásaival és váltakozásaival összekapcsolódva (pl. *h*- ~ *j*- ~ /zéró/: *Helena* ~ *Jelena* ~ *Elena* >> *Ilona*) – további vizsgálatot kíván. Addig is felhívom a figyelmet néhány tulajdonnévi (személynévi) hangtani kettősségre a szó eleji *j*- ~ /zéró/ alternáció valós vagy lehetséges példatárából: 1211: *Jed* (ÁSzt. 408) ~ 1200 k.: *Ed* (uo. 267), 1276/1641: *Jedomericus* (uo. 408) ~ 1200 k.: ? *Edumer* (uo. 268), 1280: *Yeduch* (uo. 408) ~ ? *Edeuch* (uo. 268), 1256: *Jelk* (uo. 409) ~ 1300: *Elk* (uo. 278); 1573: *Ieremias* csn. (CsnSz. 517) ~ 1655: *Eremias* csn. (uo.). Figyelemre méltó, hogy a Régi magyar családnevek szótárában az *Esze* csn. szócikkében vannak *Essze* változatra utaló példák is, amelyek felvetik annak lehetőségét, hogy ezek nem az ész köznév kicsinyítő képzős alakjából, hanem a *Jessze* apanév *j* nélküli (és *sz*-ező) változatából keletkeztek: 1499: Martino *Ezze*, *Ez(z)ee*, de ugyanez Martino *Eze*-ként is megvan (CsnSz. 336); olvasatuk *Essze* és *Esze* is lehet. Az újmagyar kori családneveink tárában (ÚmCsnt.) az *Esze* csn.-en kívül (281) megtalálható a *Jesze*, *Jese* és *Jessze*, *Jesse* is (518), jóllehet kevesebb előfordulással. Ezek arra utalhatnak, hogy a szóban forgó bibliai névnek mind az *s*-ező, mind az *sz*-ező változatából keletkezhetett családnev, köztük olyan is, amely jövevényszóként (jövevény családnevként) került be a névállományunkba, ezért a magyar hangtörténetben való közvetlen felhasználása óvatosságra int. – Az *Eszenyi* – *Jeszenyi*, *Ernyei* – *Jernyei*-féle családnevi kettősségek mögött zömmel az alapul szolgáló helynevek különböző előtörténete húzódik meg (vö. FNESz.), de a szókezdetek későbbi interferenciája, egymásra való asszociatív hatása sem zárható ki.

A Jézus-családfa már az Új testamentum elején felbukkan (Mt. 1: 5), de később a Lukács-evangéliumban is találkozunk vele. A családfa egyik fő „üzenete”, hogy Jézus igen tiszteletre méltó ősökkel dicsekedhetett, és ennek a leszámazási ágrajznak a leghíresebb szereplője maga Dávid király, akinek az apja volt Jesse. Jesse szinte mindig meghúzódik Dávid árnyékában, mígnem Pál apostolnak a Rómaiakhoz írt levelében főszerephez jut: *Ézsaiás azt mondja: léssen az Jessének gyökere, aki feltámad, hogy uralkodjék a pogányok fölött.* Jesse szerepének a felértékelődése oda is vezetett, hogy művészeti alkotásokban kezdett elterjedni a családfa ábrázolása. Bibliafordításaink között megemlítem az első magyarországi magyar nyelvű könyv, a Sylvester-biblia fametszetét, amely korának színvonalán próbálja Ábrahám-tól Jézus-ig ábrázolni a leszámazást (lásd a mellékelt fényképet). A családfa iparművészeti értékű megjelenítése a gyöngyöspatai Jesse-oltár.⁷

⁷ A *Jesse* név a régi magyar nyelv *s*-ező változatát tükrözi, amely főleg a latin és bibliai jövevényszavak jellemzője. Újabb bibliafordításainkban már az *sz*-ező *Jessze* változat a jellemző.

Juhász Dezső:
Esse fia. Egy középmagyar perszöveg értelmezéséhez
Argumentum 17 (2021), 774-781
 Debreceni Egyetemi Kiadó
 DOI: 10.34103/ARGUMENTUM/2021/40

Irodalom

- ÁSzt. = Fehértői Katalin, *Árpád-kori személynévtár 1000–1301*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2004.
- CsnSz. = Kázmér Miklós, *Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század*. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1993.
- FNESz. = Kiss Lajos, *Földrajzi nevek etimológiai szótára 1–2. 4., bővített és javított kiadás*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1988.

Juhász Dezső:
Esse fia. Egy középmagyar perszöveg értelmezéséhez
Argumentum 17 (2021), 774-781
Debreceni Egyetemi Kiadó
DOI: 10.34103/ARGUMENTUM/2021/40

- JordK. = *Jordánszky-kódex. 1516–1519.* Sajtó alá rendezte Toldy Ferencz. Kiadva: RMNy. V. Budapest, 1888.
- Juhász Dezső (2016): Interpretációs szintek a nyelvemlékek olvasásában és értelmezésében. In: Benő Attila & T. Szabó Csilla (szerk.): *Az ember és a nyelv – térben és időben. Emlékkönyv Szabó T. Attila születésének 110. évfordulóján.* Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 183–190.
- Károli-biblia = *SZENT BIBLIA AZ AZ ISTENNEC Ó ES WY TESTAMENTVMANAC PRÓPHÉTÁC ES APOSTOLOC által meg iratott szent könyvei. MAGYAR NYELWRE FORDITTATOTT egészen és wijonnan Az Istenec Magyar országban való Anya szent Egyházának épülféjére.* VISOLBAN MDXC.
- MünchK. = *A Münchheni kódex 1466-ból.* Kritikai szövegkiadás a latin megfelelővel együtt. Szerk. Nyíri Antal. Codices Hungarici VII. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1971.
- MünchK. Olv. = *A Münchheni kódex olvasata.* Nyíri Antal és munkatársai betűhű kritikai szövegkiadása alapján. Az olvasatot és a szójegyzéket készítette: Mészáros András és H. Tóth Tibor. Budapest: Fekete Sas Kiadó – Bárczi Géza Kiejtési Alapítvány – Magyarságkutató Intézet, 2020.
- Sylvester, ÚT. = *Uy Testamentu(m) Mag'ar n'elwen(n) mell'et az Görög és Diák n'elwből vyonnan fordy'tank / az Mag'ar nipnek Kereszt'en hütben valo ippülifire.*
- SzT. = *Erdélyi Magyar szótörténeti tár.* Anyagát gyűjtötte és szerkesztette Szabó T. Attila. I. kötet: A–C. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1976.
- ÚmCsnt. = Hajdú Mihály, *Újmagyar kori családneveink tára. XVIII–XXI. század. I. Adatok.* Szerzői kiadás. Budapest, 2012.
- Úriszék = *Úriszék. XVI–XVII. századi perszövegek.* Szerk. Varga Endre. Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 5. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.
- Zsupos Zoltán (2010): *Gömöri káromkodások könyve.* 1–2. Gömör-Kishonti Múzeum Egyesület – Patrióta Kiadó, Rimaszombat.

Dr. Juhász Dezső
 Eötvös Loránd Tudományegyetem
 Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet
 H-1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A
 juhasz.dezso@btk.elte.hu